

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 18.

У Новом Саду, 30. новембра 1909.

Год. II.

САДРЖАЈ: Опет појачка дужност. — Наставна Основа. — О дисциплини у школи, с француског од Ж. Раковића, учитеља. — Школа и настава: Народни универзитет у Варшави. Народне књижнице и читаонице у Русији. — Учитељство: Удружење словеначких учитеља. — Из праксе: Опис гимнастичких справа, од Г. Мирковића. — Срески зборови: велико-кикиндеки срески учит. збор. — Преглед књига: Zeitschrift für Experimentelle Pädagogik von E. Meumann, приказ др. П. Радосављевића. — Извори за даље проучавање: Литература за методу учења страног језика. — Белешке.

Опет појачка дужност.

У недавној прошлости поново је покренуто старо познато питање, да се учитељство ослободи једне дужности, која му је једним пуким и стародревним обичајем натоварена, а то је да врши дужности чтеца и појца уз свештеника, као да ту не би било других људи, који би у тим дужностима могли учитеља да замену. Кад су учитељи, у данашњем добу, кад је реформаторски дух времена заталасао све институције, изнели своју образложену жељу, да се ослободе тих дужности, онда су противници учитељства на сваком кораку почели трубити, да је то неродољубив корак, да је то цепање од цркве и народа, па да ће тај покрет довести у питање вероисповедни карактер наших школа, и напослетку прогукаше ону стару песму: „*није сад томе време*“!

Поред ових, износили су још гомилу других слабих разлога, који би говорили у прилог њихових жеља, само да се учитељство поцепна, да ово не буде солидарно у томе питању, па да им се остваре жеље, да учитељство и на даље врши дужности црквеног појца и чтеца, која се дужност ни најмање не слаже са данашњим положајем срп. нар. учитељства.

Да ово питање није сад први пут покренуто, то је непобитна истина. О њему се расправљало већ толико пута, од како је ступила у живог „Шк. Уредба“ од 1872. год. Нека изволе они којима је немио тај

покрет прегледати мало књиге стародревне, па ће се уверити о томе.

„*Чекајте боље прилике, сад није томе време, да се расправља и донесе коначна одлука у томе питању!*“

Тако су ето говорили упливни људи, који су управљали судбином народа српског на аутономном пољу!

А да је о томе питању говорено и да је оно покренуто и 1903. год., нека послужи за доказ овај допис управног одбора учитељског збора новосадског шк. среза, који је упућен нашем сомборском среском учит. збору, који у изводу записника гласи овако:

„Бр. 6. Чита се опширан рад г. Кузмана Миловановића, учитеља новосадског „О дужностима и правима учитеља и учитељца на српским народним осн. школама“.

„Г. Танасије Костић примећује на прочитани рад г. К. Миловановића, да су нам познати сви захтеви из поменутог рада, које би жеље требало узети у обзир при дошању учит. прагматике и кодификацији извесних §§ Шк. Уредбе, али да нам није познат нацрт „Шк. Уредбе“ који је спремио Всл. Шк. Савет, те предлаже ово:

Нека се овај збор својим путем и начином обрати нарочитом представком Всл. Шк. Савету, с молбом, да изда среским учитељским зборовима на претрес „Нацрт Шк. Уредбе“, па да ови на својим састанцима узму тај нацрт у претрес, па тек по томе, да се затражи сазив митрополијског

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

учит. збора, који би у томе предмету обе- лежио своје становиште, а то тим пре, што се по речима самога предавача г. К. Ми- ловановића „не може радити о учитељству, а без учитељства!“

Што се пак тиче онога дела расправе г. К. Миловановића, коју је спремио за зборску седницу, и у којој одлучно захте- ва, да се учитељство ослободи од дужности чтеца и појца, из разлога: *што та дуж- ност није на закону основана, већ стародрев- ним обичајем учитељству у дужност пато- варена*. Одлучено је:

Предлог предавача г. К. Миловановића једнодушно усвојити и поднети збору с препоруком на усвојење. Под истим на из- јављену жељу — доделити ту расправу на реферату збору — г. Танасији Костићу, учит. новосадском и члану овога одбора.“

О закључку овога одбора изводом из записника известити како сомборски, тако исто и ст.-бечејски срески учитељски збор — да и ови на својим среским састанци- ма донесу одлуку, да се учитељи на ве- роисп. школама ослободе појачке дужности; а донесене одлуке у облику представке пу- тем Е. Ш. О. бачког Всл. Шк. Савету доставити.

Из одборске седнице управног одбора новосадског среског учит. збора, држане у Ст. Футогу 13./26. марта 1903.

Мл. Ђуровић с. р. (М. П.) **Хоспа Шијачки** с. р.
перовођа. зам. председник.

Из овога се види јасно као сунце, да је о овоме питању расправљано и 1903. год. на пролетњим састанцима среских учи- тељских зборова. И ма да је новосадски срески учитељски збор, на састанку своме у Д. С. Ивану 1902. год., на предлог са- дањег г. референта, вотирао признање и захвалност Мајском Сабору, што је овај у опште показао наклоност према школи и учитељству, ипак ни тај Сабор, а ни Школ- ски Савет, који је поникао из тог Сабора, није донео какве одлуке на поднесене пред- ставке среских учит. зборова, да се ови ослободе од појачке дужности, сигурно из разлога, што онда није било угодно време, да се то питање реши, као што и сад ме- родавни фактори рекоше на уста Ђ. Пе-

тровића, учитеља новосадског, „да није томе време!“ да се сад о томе питању говори.

Дакле, пре 25—30 година нису биле згодне прилике, да се та дужност укине, није било време ни 1903. год., па ми би волели знати, кад ће бити томе време? — Дајте нам извесна термина, кад мислите то питање решити! —

Она бојазан, да ће наше школе изгу- бити свој вероисповедни карактер, ако учи- тељ не буде вршио дужности чтеца и пој- ца, са свим је неоснована. Јер појање и вршење дужности уз свештеника, која дуж- ност понижава учитељски staleж, неће спасти вероисповедни карактер наших шко- ла, већ онај минимум прописаног наст. гра- дива из мађ. језика у „Н. О.“, који треба да се сврши у нашим школама.

Даље говорити о овоме питању, било би са свим излишно. Хтели смо да овим редовима констатујемо ту чињеницу, да пи- тање о појачкој дужности није ново, није оно изненада покренуто, већ да је о њему расправљано и пређашњих година, али без успеха, и ако су и онда биле такве исте при- лике, као што су и данас, или рецимо да су биле повољније, па зашто се онда није уважио тај учитељски захтев?

Овим редовима хтели смо да покажемо читаоцима нашег „Шк. Гласника“ како је г. К. Миловановић, садањи референт, засту- пао интересе учитељства кад је и сâм се- део у тим редовима на вршио појачке дуж- ности, те би се могло очекивати да он и сад у том питању стоји на учитељском ста- новишту.

У јавности смо читали, да је Всл. Школ- ски Савет издао молбу среских учит. збо- рова, да се ови ослободе појачке дужности, на предлог и мњење стручној школској ан- кети. Школска анкета дакле, треба да буде у овом питању онај, што има дугачке чи- зме, те први треба да загази у воду. У интересу је саме основне наставе, да се то питање баш сад реши, а уз остале те- мељне и оправдане разлоге, ту је и најно- вији и најпретежнији разлог, преоптереће- ност у новој „Наст. Основи“. Ако и сад не буде *иодесно* време, онда ће ваљда доћи то време онда кад већ буде — касно! У нас обично тако бива!

Л.

Наставна Основа.

У пређашњим чланцима о Наставној Основи изнели смо у главном наче, које сматрају признати школски кругови на западу као савремене и на науци основане. Пракса је код тих школских кругова, да одмах уз Наставну Основу пруже учитељу и потребан обавештај, често у опширним коментарима и упутствима. Том праксом послужила се и наша државна власт и видимо да је уз Наст. Основу за основне школе (год. 1905.) одмах издала и опширно упутство. Исто тако поступила је државна власт и код Наст. Основе за мађарски језик, а за немађарске школе, (изд. од 1908.) коју је издала у смислу најновијег школског закона од 1907. године. То су све правилне појаве, нарочито у таком случају где се Наставном Основом иде за таким преображајем, да се у наставу унесе нов дух, који дотле није сматран као циљ наставе. Но у целом овом раду око реформе основне наставе у држави, ми не видимо нигде есенцијално тачно приказан циљ који треба да служи као камен темељца настави и васпитању. Тек познавајући западне тежње за реформом наставе, може читалац назрети какав се циљ замишља у оној педагошкој фигури: „A gyakorlati és ideális élet harmoniája az egész népiskolai oktatás és nevelés legfőbb eszménye“. Но западни школски људи анализирајући индивидуални и социјални васпитни циљ дођоше до резултата, да тек уједињене тенденције оба циља могу бити Наставној Основи идеал образовања. То формулисаше овим речима: „Dieses Bildungsziel finden wir in der harmonischen Entfaltung aller Anlagen und Kräfte des Zöglings zur Erhaltung und Förderung der persönlichen Eigenart und der völkischen Kultur.“ (E. Engel). Наши српски реформатори рекоше то овим речима: „Општи циљ целокупне наставе пак треба да буде складно васпитање и образовање у свима правцима.“ Ово је просто речено, али је појам те популарне стилизације широк што наши кажу „одавде до Дунава“. И кад се са таког широког појма циљ схвати, дакако да он обухвата у себе све, па и „важност религиозно-моралног васпита-

ња“, па и „важност знања и спреме за практичан живот“, но у ствари то нису циљеви, него средства за васпитање, а та средства су и до сад била трајан помоћни чинилац у васпитању, те иако се њима хтела коментарисати напред поменута формула о циљу наставе, она зато ипак нимало није добила модернији значај од оне формуле, која је и у старој Наставној Основи истакнута као правац настави и васпитању.

Но ми не мислимо овде потање разлагати о суштини једног или другог циља, него пропраћајући нову Наст. Основу, указујемо на она места, која по нашем мишљењу треба да се исправе.

Берлинском наставном плану замерено је јаче баш због тога, што није означено тај општи наставни циљ, но ми држимо, да код наше Наст. Основе, кад већ није (rekli би по примеру берлинског наставног плана), истакнут тај општи циљ, требало је анализу његову обићи и у пропратници, кад се та анализа није могла сретније и подесније приказати, него што је то и у старим наставним плановима приказано. Ово већ и због тога, што се новом Наст. Основом хоће да обележи неки савременији, модернији правац наставни, који тражи и тачнија и изразитија обележја своме значају.

Напред смо споменули праксу, да се уз нову Наст. Основу одмах издаје и подробније упутство. То се ради свугде одмах како се изда и Наст. Основа. Уз нашу нову Наст. Основу од 1909. год. изишла је наредба Шк. Савета, у којој се обећава да ће и тако опширно упутство изићи. Ми у то не сумњамо, али досадашње искуство у нашој аутономији утврђује нас у томе уверењу, да то није добра пракса, јер има у Школ. Уредби више таквих места, где је речено да ће се у неком предмету издати посебно упутство, па то у току више од три деценија није никад учињено.

Наредба која спроводи нову Наст. Основу хтела је да обухвати и правну и дидактичку страну. Но у томе се не види довољно прегледа, јер на појединим местима прелази са једног правца у други и враћа се опет натраг.

У уводу наредбе истиче се, да је Шк. Савет уважио оправдане захтеве учитељ

ства, да се наставна основа „изради према духу времена и педагошким начелима“. У чему се састоји тај дух времена и која су то педагошка начела, то се не обележава. Но ми држимо да без тих генералних појмова не постоји ни једна Наставна Основа, па да ни стара наша Наст. Осн. није израђена, а да се није ослањала на те појмове. И оно доба имало је свој дух времена као и ово, но и у сваком духу времена одабирају се за оваки посао извесна начела, која су постала ауторитативна, а остало што још није стекло стварношћу својом права на култивирање, то се оставља у страну, док се боље не испита или не одбаца. С тога је овде требало тачније одредити границе „духу времена“ и „педагошким начелима“.

У првом поглављу наредбе наводи се, да се нова Наст. Основа ни у погледу предмета, ни у погледу наставног градива, „не разликује битно од пређашње Наст. Осн.“, но одмах после тога категорички се тврди „да је нова Наст. Осн. боља од старе“. За ову тврдњу не говоре доцнија упоређења у овој наредби, за то би требало много чвршћих доказа. Орган који израђује Наст. Осн. може бити тога уверења, да је његов рад бољи него други који те врсте, али не може тако јавно сам свој рад и оценити. То бар до сад није била пракса.

Ма с колико добре воље да је рађена Наст. Осн., ствараоци њени сами су јој поставили једну крушну сметњу одмах при ступању њену у живот, што нису или сами израдили или се постарали да се изради специјална Наст. Осн., јер *дословно* тумачење 20. §. Шк. Уредбе, да специјалисање Наст. Осн. спада у дужност сваком учитељу и учитељици посебце, сметаће веома јако извођењу Наст. Осн. све дотле, док се такав један напрт не изда, по којем би се према разним месним и покрајинским приликама дало градиво тачније одређивати. Буквално тумачење стилизације тог 20. § је педагошки несмисао. И први редактор његов није свакојако могао тако схваћати његову стилизацију, јер та пракса нигде не постоји, да колико год има разреда у једној држави, сваки има особену специјалну Наст. Основу. Ми смо већ једном

назначили у овоме листу, каква је пракса у томе раду код напреднијих школских кругова. Овде је то питање у толико осетљивије, што је по среди и упутство, које је државно министарство издало уз нову Наст. Осн. за мађарски језик за немађарске школе. Већ само због овога позвано је наше највише школско тело, да даде директиву у тој подели рада како не би појединац можда и због случајних погрешака дошао у непријатан положај.

У поглављу код упоређења старе и нове Наст. Осн., покушала је ова наредба да докаже предност ове Наст. Осн. над старом. Иако ћемо јој радо признати све оно што је добро у њој, не можемо сматрати за предност њену то што има 10 часова више седмично, него стара и што је у недостатку довољног броја часова и каталог узела у помоћ. Наредба сама признаје, да је најгоре прошла неподељена шесторазредна школа са једном учитељском снагом. Кад се зна да је таквих школа у нас сразмерно највише, то значи да је у главном броју своје наша основна настава преоптерећена, с тога излази да така подела не одговара духу времена и педагошким начелима. Ова наредба правда тиме, што се „морало тако прописати, да би ученици и ученице срп. нар. школа добили потребно образовање, како не би заостали иза ученика и ученица других школа, што би по наш народ било штетно.“ Наше је мишљење, да ће овака преоптерећеност бити још штетнија, јер већ сада после тромесечног рада по такој подели часова, појављује се један врло строг захтев у учитељеву раду, а то је економија времена, којој ће по овом градиву тешко у пуној мери одговорити и дугогодишњи практичари. При овакој подели, дакле, није добио ни „дух времена“ ни „педагошка начела“, него су знатно оштећени обоје.

Још већма су они оштећени променом у предметима, јер н. пр. ручни рад за мушке није стварно уведен због неког педагошког начела као што то наредба жели у невољи да истакне, него је уведен с тога што се мора увести према новој Наст. Осн. за мађарски језик. Са оним својим положајем у настави како се уводи у мађарске

У школе, он ће имати бар у главном свој васпитни утицај за практичан живот, иако и то још није осведочено уверење свију оних, чији глас одлучује у питањима наставе и васпитања, али у нашу наставу, ручни рад никако неће моћи ући с васпитним претензијама, јер ће тај главни момент његов бити потиснут у страну, оном најпречом потребом да се њиме помогне настави у мађарском језику. Но кад већ ово мора тако бити, онда је требало рачунати с приликама у којима се крећемо, те настави, правој, стварној настави дати одушке на другим предметима, који морају према новим приликама попустити од свог досадашњег права. Томе би се донекле помогло и тиме, да се очигледна настава није излучила из групе матерњег језика, јер то је у ствари потребно берлинској деци, али у нас где је број сеоских школа управо одлучујући, ова новина нема сврхе. По нашем мишљењу нема с тога сврхе, што је очигл. настави циљ, „да буде стварна настава у свему ономе што је домаће, да би том стварношћу постигла заобљен круг мисли и искуства и тиме унапредила изразитост у говору.“ Из тога излази да она мора бити уједињена са наставом у говору. У овоме лежи садржина и *Керових* речи: „да очигледна настава није дисциплина, него принцип“. А што су се ипак неки школски људи на западу решили, да оделе засебно очигледну наставу, томе је повод резултат испитивања „Педаг. Удружења“ у Берлину још од 1870. год., којом приликом је то удружење стекло уверење да *берлинској деци* не достаје очигледности, „јер берлинска деца долазе у школу саразмерно сиромашна у преставама, те мора да се или само речима оперира, или да се жива очигледност замене мртвим сликама или напослетку да се врате посматрању природе“. Кад све ово знамо, онда држимо да је исправно оно становиште, да очигледна настава мора бити саставни део наставе у језику, јер овде постоје две могућности или је очигледна настава извор из којег се узима градиво за читање и писање, или настава у језику иде својим одређеним путем а очигледна настава јој помаже, тако, да све што се прочита и напише, у очигледној настави

се стварно обради. Према томе би била излазна тачка да „буквар и читанка дају градиво и његов обим; ово се на часу очигледне наставе појима а на часу читања и писања језички преради.“ На овом основу рађено је и до сад код нас, а ово становиште заузима и критика берлинског наставног плана (E. Engel). Да је та критика од савремене педагошке вредности сведочи то, што је писац добио награду из Дистервегове задужбине.

О дисциплини у школи.

Појам дисциплине треба схватити у најширем смислу. Под тим појмом не треба разумети само школски зашт. Шта више, он је синоним појму васпитања.

Питање дисциплине схваћа се као примена врло генералног питања морала. Последње године расправљало се на којим принципима базира морална настава у јавној школи и како ју треба давати. Једном стављеним принципима треба, сасвим природно, дати примене у васпитању.

Морални прогрес људски бива лаганим развијањем, и то развијање почиње са животом. Дете, које се роди, није каква ствар: већ је оно личност која има својих права. Оно не постоји само ради оца и матере своје, већ оно постоји, пре свега, ради себе. Колико се случајева десило да је слепа родитељска љубав убила будућност детета. Љубав родитељска мора бити разумна; она треба да респектује у детету права његова. Права децја идентична су са правима људским. Ми не смемо дете убити, ни рани га, нити злостављати. Али треба да се бринемо за њега, да га однегујемо. Ми треба да смо му добар пример. Треба га привикавати од рођења таквим навикама које ће га утврдити у моралном и духовном поретку.

Кад дете није ствар родитеља тим мање може бити ученик ствар учитељева. Ученик у школи није ради учитеља већ ради самог себе. Школа није ради учитеља већ ради ученика. Она не припада наставнику већ ученику. Ученик има права. Он је морална личност. Наставник треба да му пружи образовање сходно природи његовој.

Он треба од детета да образује човека, достојног имену том, човека слободног.

У васпитној методи мора бити јединства. Неопходно је да се сви начини приближују једном те истом циљу. У основној школи можемо доћи до повољних резултата врло простим начинима. Ево их неколико главних.

За време слободног времена деца треба да се играју. Игра је добра: она припрема за рад. Желети је да се и сам наставник умеша у игру деце: не само што ће му добра донети тј. биће од ње ведрији, већ и због тога што тим начином одушевљава децу без икаквог губитка у ауторитету свом. Активне рекреације (слободно време) нису само здравствене већ и моралне. Оне су једно средство васпитања.

Добро је испунити их шетњом. Ништа није здравије и пријатније од тога.

У школи треба избегавати претерано напрезање, јер се оно противи дисциплини као и здрављу.

Други један важан начин јесте препаровати се за лекције тј. за наставу. Ово је главна једна тачка. Можемо рећи да је овом главном тачком питање дисциплине решено. Ако учитељ у напред већ зна шта има да каже, шта треба да запостави, на које се примере односно опште треба ослањати ради оверовљења правила и ако је у напред на чисто са током наставе, онда има добрих изгледа да ће му настава бити занимљива: ученици ће радо слушати.

Само препаровање наставе педовољно је; треба настојати да се она добро разуме. Ми говоримо апстрактним језиком: деца га не разумеју. Речи које ми употребљујемо, формуле којима се служимо, деца не разумеју тако као ми. Ми живимо у једном свету идеја а она у другом.

Ова разлика схваћања, међу људима и децом, наставницима и ученицима, јесте врло важна. Неопходно је да ју учитељ строго у виду има. Јасно треба да тумачи. Јасноћа наставе исто је тако важна као и препарација.

Тон има такођер своју важну улогу. Ако је настава, која се обрађује, тешка, будимо скромнији, ако је лака, будимо ведрији. Тон доприноси разумевању текста.

У разреду треба да провејава дух живости. Употребљујмо континуивно у границама могућности активан метод. Не говоримо свагда ми; нека говоре деца, принудимо их на размишљање; нека се лично напрежу ради схватања наших мисли: изазовимо тај потребни напор. У разреду треба да се огледа рад учитеља и ученика. Иначе нам изгледа страшна катедра, са које се ори сурова реч учитељева, са које, изгледаће, да само управља тумултом разреда. Тога се треба одрећи. Не потребујемо тврдог града. Ученици су наши мали пријатељи; ми их љубимо, и они нас љубе.

У моралном васпитању битни је услов: *љубити* децу. Ради доброг настављања треба се радовати у њихову дражесном друштву. Ко не љуби децу, не може бити наставник. Ако се у настави пази само на интелигенцију, она може бити поучна: али неће *привлачити*. Обазирати се треба и на срце; треба гавути децу, та она су невини и наивни: одају се онакима каква јесу; учествујмо са њима заједно. Ако им знамо говорити, очи ће им ведре бити, знак да им дух још ради; она ће пажљиво слушати речи наше: свом ће душом бити наша.

Спомена је достојна и дисциплина о бојажљивости, која је још у пракси. Учитељ кажњава. Какав јадан систем! Резултат је тога начина да се ученици противе учитељу. Може бити да се таквим начином успоставља ред и мир, али је то само привидно. Деца по слабости својој вребају учитеља те уграбе ма какву прилику те убрзо преваре наставника свог. Чудновата ствар! У усти учитеља само претња, у руци му штап а у срцу ђака, природно, буна. Отклањањем бојажљивости ствара се поверење. Ученици који се боје постају гори, а који имају поверења све бољи, јер поверење даје вредноћу. — Онима пак, који су навикли на казне, недостаје у ауторитету.

Неоспорно је да и у најбољим школама мора бити казни и награда. Оне су потребне као и друга средства.

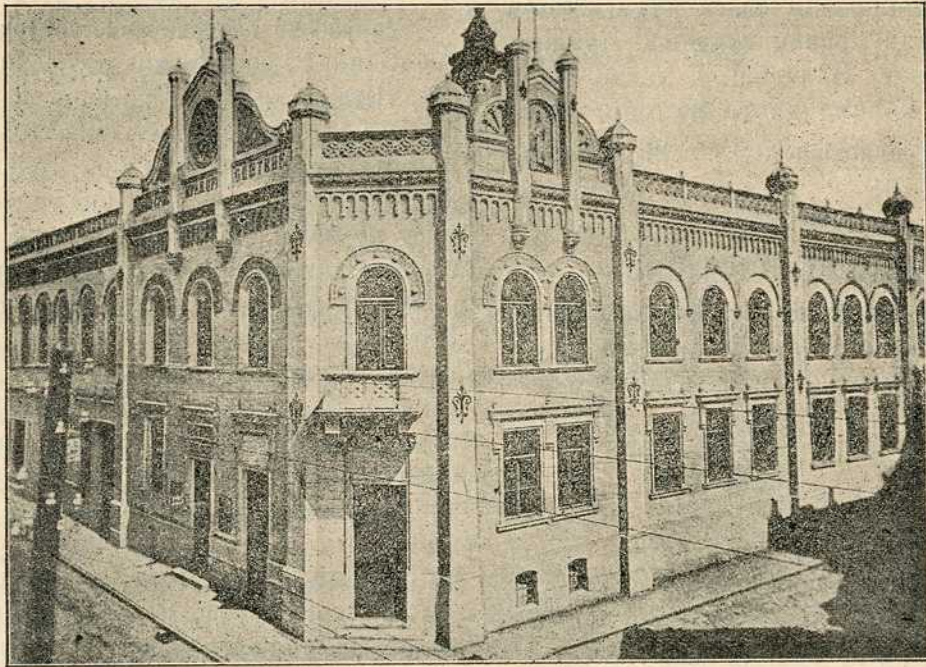
Казна је легална. Казнити треба из два разлога. Прво: наши ученици образују мало друштво, у којем има добрих и рђавих елемената. Добре треба протежирати против рђавих. Природни протектор деце јесте учи-

тељ. Он треба да потпомаже интересе својих бољих ученика а интересе рђавих ограничити да не могу шкодити. Друго: тиме се деца отварају очи. Деца, и ако знају да разликују добро и зло, не знају свагда шта је добро а шта зло; још мање знају у којој су мери учинила зло; она нису критична; не знају узроке и последице; она немају осећаја релативности. Казнећи дете учитељ указује на каквоћу грешке му. Казна је нужна ради генералног интереса

Ако казна поправља, она је посве умесна. Посве је правично дати детету да учи ону лекцију коју је рђаво знало, да изврши дужност коју је занемарило.

Казна може бити такве природе да одузима слободу: Слободно време после школе. И та је казна природна. Она не шкоди правима децијим.

Казна се, напослетку, може састојати у давању укора. Укор је изванредна опомена. Он је често од великог утецаја.

Нова зграда српске основне школе у Земуну.

и она је у интересу самога кривца. Она чини да он размишља.

Ну, казна не сме ићи против права децијим: она не сме дете злостављати ни понизити. — Телесне казне су искључене из француских школа; оне се практикују у осталим државама. Пажње заслужују и „понижавајуће“ казне. Не треба издевати никаква погрдна имена, нити кривца хитице постављати на таково место, где ће бити изложен смеју од стране другова му.

Што се тиче извршне стране казне, Rollin вели да казну не треба извршити истодобно са учинком грешке. Колико је могуће, настојмо да разред са потпуном мирноћом и савешћу одреди природу и степен казне.

У доброј школи казне морају бити ретке. Оне морају бити ређе у женским него мушким школама.

Награде су оправдане са истих разлога. Награђивати треба ради бољег интереса и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ради интереса доброг ученика. Награде не треба злоупотребљавати. Осуде је достојан поступак оног учитеља који похваљује после сваког одговора. Учестане награде као и честе казне нису ни од какве вредности. Ради успешности васпитања неопходно је да међу учитељима и родитељима постоји колаборација, сарад. Ако међу њима влада противност, онда нема васпитања.

Напослетку, овај ко хоће да васпитава мора прво сам бити васпитан. Учитељ мора бити жив пример. Реч учитељева само тада има ауторитета, ако је он правичан, карактеран. Колико учитељ вреди, толико вреди и реч његова, дело његово. Почпимо, дакле, прво дисциплинисањем свога духа, створимо један стаалан правац владања, пружимо примеран живот. Захтевајмо, дакле, много од себе, ако хоћемо друге да образујемо.

Из „Revue Pédagogique“.

Ж. Раковић
учитељ.

Школа и настава.

Народни универзитет у Варшави влада је укинула. Све важније просветне установе укида влада систематски за ово неколико последњих година. Прво је укинула Пољску Матицу Школску, затим народни универзитет радомски, Товариштво курсов за одрасле неписмене и напослетку и овај универзитет. И покрај многих сметњи које су чињене овим установама, народни универзитети показали су за последње две године знатна успеха. Влада је измишљавала разне начине како ће сметати раду ових установа. Предавања су била забрањивана негде због самог предмета, а негде због предавача. Напослетку су прошле зиме просто била забрањена предавања из социјалних, народно-економских и историјских наука. Народни универзитет у Варшави имао је у свему 456 лекција са 81.592 слушалаца. Највише је слушалаца било на предавањима из историје и књижевности (36.000), из природних наука (27.000), из социјалних наука (17.000). Имање друштвено принало је Товариштву Пољске Просвете.

Народне књижнице и читаонице у Русији.

Сваким даном се све више ради на ширењу народне просвете у Русији. Губернијско земство олонечко (северно од Петрограда) помаже знатно оснивање књижница и читаоница. Кра-

јем 1908. г. у седници својој дошло је до уверења, да књижнице и читаонице могу вршити свој просветни задатак само тако, ако буду снабдевене довољним бројем књига и листова, који ће се свакоме бесплатно уступати на читање и ако се те установе сместе у подесне просторије. За оснивање књижнице потребно је најмање 500 рубаља. Рад уредника и књижничара треба да је награђен. Земство је решило, да књижницама и читаоницама које се нове оснују по срезовима, за прву годину даде по 450 рубаља, а за даље издржавање годишње помоћи до 150 рубаља.

Учитељство.

Удружење словеначких учитеља имало је ове године 35 учитељских подружина из Крањске, Штајерске и са Приморја са 2045 чланова. Ове је године приступило 194 члана. Ово је тим значајније, што при садањем терору клерикалском, који гони оне учитеље који му нису по вољи, многи словеначки учитељи из страха и шпекулације ступају у удружење клерикалних учитеља (т. зв. Сломшгов Савез). Удружење словеначких учитеља издаје два листа за учитеље: недељни лист „Učiteljski Tovaris“ и месечни „Porotnik“, осим тога лист за младеж „Zvonček“. На овогодишњој главној скупштини учитељској било је присутно око 600 учитеља и на њој је донесен оштар протест против прогањања крањског учитељства од клерикалне владавине. Учитељство и народ у Крањској позвано је да се брани од тога. С тога је основан одбор за одбрану. У удружењу нису до сад заступљени словеначки учитељи из Корупшке, али је у изгледу да ће се и тамо ускоро основати учитељско удружење и ступити у овај Савез. Учитељске прилике у Крањској таке су, да старији учитељи позивају приправнике учит. школе у Љубљани да се не примају учитељске службе у Крањској. Прилике су веома лоше и нема изгледа да ће се што пре поправити, у садашњој ери клерикалској.

Из праксе.

Опис гимнастичких справа.

Од Г. Мирковића.

Како је новом „Наставном Основом“ гимнастици у срп. нар. основној школи обрађена већа пажња него до сада, то ће према тој по-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вој основи учитељи и моћи и морати обраћати већу пажњу телесном васпитању својих ученика; па да бих учитељима у том послу и овом приликом помогао — ево ћу да опишем гимнастичке справе, које треба и смеју ученици да употребе у основној школи.

Прво ћу да опишем справе, што се употребљују код слободних веџби, а то су ове:

Палица. Од IV. раз. основне школе има се употребити за слободне веџбе 100 cm дуга а 25 mm у пречнику права, дрвена палица. Од каквог ће дрвета бити сасвим је свеједно, само мора бити свуда једнако дебела, углачана; крајеви отестерени, затубасти, никако шиљаста. Ако се прави од цепана дрвета, онда цепање мора ићи и у палици уздуж, а никако у ком другом правцу.

Ђулад. По новој наставној основи од V. раз. основних школа могу се употребити опет у слободним веџбама ђулад од гвожђа. Свако ђуле да је тешко 1 kg. Пар је дакле тежак 2 kg. — Наручити се може у свакој гвожђарској радњи.

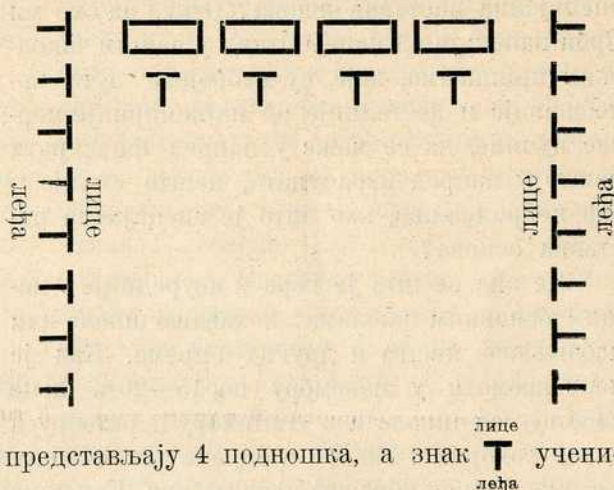
Палице за рвања. И ове се палице по пропису узимају у V.—VI. раз. основних школа. Дебљина им је као код пре наведених палица, и уопште, што сам рекао за оне палице вреди и за ове, само што су ове тек 30 cm дуге. Добро заобљене на крајевима. — То су те три справе, што се имају употребити код слободних веџби. А сада ћу да пређем на опис осталих гимнастичких справа.

Даска за скакање. Има се употребити код обе врсте скакања т. ј. и код скакања у висину и код скакања у даљину. Ова се даска прави од чамових дасака. Дужина јој је 80 cm, а ширина исто толика. Висина 10 cm. Како се ученици ослободе и буду сигурнији у скакању, одмах треба скакати без даске. Даска је дакле само неко помоћно средство код скакања (отприлике као руска рачунаљка код почетне наставе у рачуну).

Два стуба за скакање. Висина је стубова 1½ m — 2 m. Праве се од чамовине. Избушени су све на 5—5 cm. Најзгоднији су они, што имају около себе једну гвоздену панту, која може ићи по стубу горе доле. — За препреку код скакања у висину ја бих препоручио пре трсковац, него уже. Уже не стоји увек равно, теже спада са панте, ученик се може у њега ногом заплести и пасти. Свега

тога код трсковаца нема, а друго и дуготрајнији је. Дужина тога трсковаца — разуме се — мора да буде око 2 m.

Подножак (Ugró-zsámoly). На њему се почиње радити већ у III. раз. и што даље идемо, бивају веџбе постепено све разноличније и теже. То су кожом постављени сандучићи, начињени од чамових дасака са овим димензијама. Висина 45 cm, дужина 50 cm, и ширина 35 cm. Од ове справе треба школа да има бар 4 једнака комада. У нижим разредима III.—IV., стоје они обично један до другог н. пр. У приложеној слици четири паралелограма

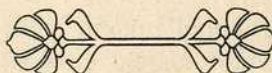

представљају 4 подношка, а знак **T** учени-

ка. — Оваки намештај подножака згодан је стога, што сада могу радити у исти мах по 4 ученика. Ово је веома важна и неопходно нужна справа у свакој основној школи, јер на овој справи моћи ће ученик да научи, како ваља доле скочити (leugrást), колена савити и раширити, додирнути тле у исти мах обема стопама и т. д.

Усправне лестве. И на овој справи почињу радити већ трећешколци. Делови су јој: два слемена и пречаге. Лестве су дуге 5 m, а ширина 0.42—0.44 m. Слемена су од смреке, а пречаге од растовине или јасеновине. Усправне лестве имају два краја: горњи и доњи. Слемена имају две стране: спољашњу и унутрашњу. Од ове справе треба школа да има 4 комада. Ученици се поређају у једну или ако их је више у две врсте са две стране лестава.

(Наставиће се.)

Срески зборови.

Са среског учитељског збора вел.-кикинског.

(Наставак.)

Пре него што бих ишао даље у описивање како је текла седница нашег срескога збора, хоћу да кажем коју реч о специјалној наставној основи. Морам се тим забавити мало опширније, да би ово моје излагање било што јасније.

Нико мањи него главом Хербарт вели, да се настава не може за извесно време везати. Па откуд онда да се за наше школе тражи специјална наставна основа? Откуд да смо ми Срби папскији од папе? Откуд у нашим школским приликама, које су небројено пута колебљивије и несталније од најнепрније морске пучине, да се може у напред фиксирати нешто у напред израчунато, нешто стално и зар непромењиво, као што је специјална наставна основа?

Не зна се шта је горе и неуредније у нашим основним школама: похађање школе или набављање књига и других опрема. Кад је лепо време и у новембру по 15—20% деце изостају од школе а о септембру и октобру и да не говоримо. Књиге и опреме пак већином тек ако до децембра сва деца набаве. Кад томе додамо још и то, да у многим школама, нарочито по мањим општинама, нема сталних учитеља, него се често и по више њих измеђају преко године — није ли онда заиста чудан захтев, да се у таким приликама гради икаква специјална настава основа? Та све ће то остати само на папиру, јер рад школски везан је уз прилике а не може се везати уз специјалан наставни план. Умешан учитељ предузимаће иоле теже наставне партије само онда, кад су деца у што потпунијем броју у школи, па ма како гласила специјална наставна основа. Кад 15—20 па и више процената деце нема у школи, те кад би учитељ ипак предузимао теже партије, то би се самом њему и успеху му осветило. Многе би партије морао изнова обрађивати. Зар би ко од оних, који немају ни појма што је у истину данас наша школа, у случају неуспеха приписао кривицу специјалној наставној основи, а не учитељу? Никада!

Само у основној школи, учитељ је школа, као што се у свету казује, у средњим школама па и на универзи нису професори то. Потоњи

ништа нису криви због евентуалног неуспеха него су криви сами ученици; у основној школи пак крив је учитељ. У средњим школама кад из по неких предмета небројено њих падну, па и ма да сви ученици најуредније иду у школу и имају сву опрему, то се сматра да је та година година слабих талената или томе слично; у основној школи пак товари се кривица за све то учитељу на леђа.

Неће ли онда свестан учитељ у случају каквих сметњи пре напустити специјалну наставну основу него да се због ње изложи неуспеху? И будући да је, као што напред рекох, све у нашим школским приликама колебљиво и нестално, није ли посве јамачна ствар, да се специјална наставна основа никада не може одржати?

Па откуд ипак да се и за наше школе тражи та специјална основа?

По мом мишљењу то је у нашим школским приликама једино последица моде. Не само у ношњи, него богме и у школском животу има много моде. Ову су моду прво завели Немци, од којих ми све примасмо. Тако дође међу нас и дневник о свршеном раду, као да сама школа не показује шта је свршено, и то са силним метеоролошким белешкама гарниран, па тако дође и спец. наст. основа међу нас. Школске власти наше ставише учитељству у дужност, да има саставити специјалну наставну основу на седмице и дане. Требаше и у нашим школама да завлада аутоматско делање учитељско, које је згодно окарактерисао онај виртембершки школски саветник, који је једног дана у току шк. године гледајући специј. наставну основу за виртембершке школе, рекао неким, који у тај мах беху код њега: „Сад учитељ у н—ској школи предаје о криви“.

И наши учитељи многи и много се изучише са градњом специјалне наставне основе, са сталним уверењем већ пре приступања к томе раду, да раде јалов посао. Али, власти налажу! Међутим, нити се је икада икоји учитељ могао строго држати те спец. наставне основе, нити је исту ико од власти и икада прегледао. Бачки епархијски учитељски збор чак је и штампао једну таку специјалну наставну основу, утросивши у њу не само много времена, него и много пара. (Епарх. је управа издала. Ур. „Шк. Гл.“).

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

Кикиндски срески учитељски збор пак у седници својој 1902. год. узео је себи храброст и истакнувши сву јаловост градње специјалне наст. основе на седмице и дане, одбио је тај посао и решио, да сачини спец. наставну основу на месеце и то тако, да се септембар и јуни, обзиром на доста неуредно похађање школе по свима местима употребе на понављање а цело наставно градиво да се подели на осам месеци. Тај предлог, који је и тада поднео и исцрпно поткрепио Љубомир Лотић, кикиндеки учитељ, прихватио је и тадањи епарх. школ. референт Ђорђе Поповић, који је у тој седници председавао, а овај рад узео је с одобрењем к знању и темишварски епарх. школ. одбор.

Тим начином учитељство вел.-кикиндског школског среза, поделивши се тада из зборске седнице у секције и сачинивши у секцијама спец. наст. основу на месеце, удовољило је наредбама о спец. наст. основи бар делом, а будући да је власт тај рад с одобрењем к знању узела, то се има сматрати, да је једну прописану дужност извршило.

Кад сам изложио како је у прошлости поступао срески учит. збор вел.-кикиндског школског среза са градњом специјалне наст. основе, није ли сасвим природна ствар, да је тако требало да поступи тај исти срески збор, који је у не баш тако великој давнини без протупредлога једногласно тако поступао — сада, кад је издата нова наставна основа? Па није ли сасвим природна ствар, што је и некадашњи предлагач Љ. Лотић поднео и сада за нову наст. основу предлог, по којем се пређе подмирила једна потреба на задовољство и чланова збора и власти? —

Осим градње специј. наст. основе требало је упоредо основно проучити целу наст. основу и протумачити нејасна места у њој; требало је такође одредити која штива из по неких школских књига да се предузимају; у свези са тим искрели би и многи корисни предлози за власти у ком правцу да се по неке школске књиге напишу и т. д. У целом овом послу ишло би се по оном упутству из Св. Писма: „јачи нека слабијег носи“, те би искуснији и старији били у помоћи млађима и неискуснијима. Да се радило по предлогу Лотићеву, кад је збор био готов, сви чланови би били на чисту како у погледу тумачења наст. основе, тако

и у погледу књига и сви би имали израђену специјалну наставну основу, подељену на месеце. Колико би спокојнија и јача била вера сваког зборскога члана, кад би знао и могао рећи: тако и толико сви учитељи у кикиндском школском срезу раде и тако и тако је збор протумачио наставну основу и одабрао штива за обраду. А овако, ако млад учитељ и што добро ради, сам себи не верује!

Но рад зборски није ишао ни могао нићи глатко, јер се у њ' утакла пожуа велике амбиције једне. Епарх. шк. референт Христифор Свирчевевић као председник збора узео је на себе улогу, да тобож помогне збору. Протело му се да држи „говор“ о наставној основи и да је тумачи. Овом захтеву противна су већ сама дидактичка начела: „qui bene distingvit, bene docet“ (ко добро разликује, добро учи) јер у оваким телима у кратком времену треба говорити само о оном, што није јасно и друго начело: „свагда дели и одбацуј сувишно од потребнога“. Наставну основу су сви учитељи толико и толико пута читали, а, хвала Богу, нису зар неписмењаци, те да им треба тумачити што и сами разумеју; дакле, могло се само о том говорити шта је у наст. основи нејасно и како да се шта разуме а не и о ономе, што и ђаци основне школе разумеју.

Природна је ствар, да је све оне који знају логично да мисле о таком „говору“, права паника обузела, кад су били извештени о референтовој жељи, да хоће такав и такав „говор“ да држи. Та ако је неко члан којег тела, зато ваљда није обавезан да слуша празне говоре нека два часа. Бар ћутке не! Слободно је свакоме, да све учини, да се спасе од такве непријатности, тим пре, што је већ стигао глас са среског учит. збора у Вел. Бечкерек, где је референт већ држао такав „говор“, да се за тај „говор“ заиста могло рећи: „Господе, буди милостив нама грешнима“.

И одборници у усменом саобраћају били су тога уверења, да „говор“ о небројено пута читаноме нема смисла, но ипак су у одборској седници усвојили, да пре свега и свачега буде прва тачка тај „говор“, зар да се не би могла пребацити нека рђава намера. И ма да је зборски рад штетовао, после се показало да је из извесних узрока тако добро учињено. У јаловост овога „говора“ били би тврдо веровали само који знају логично да мисле, а после

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„говора“ су се о тој жаловости могли уверити сви и звани и незвани. Сад не може више бити говора о нечем важном у цаку, јер је цак пред збором истресен, те су се присутни могли лепо подсетити на ону продају мачке у цаку.

Али да пређем сад на даљи опис зборскога рада.

По прочитању Лотићева предлога први се јавио

Свирчевић: Ја сам изразио жељу да хоћу да говорим о наставној основи и желео сам да то буде прва тачка. Свакако је важна ствар, да чујете од мене као вашег надзорника како ћу ја поступати при инспекцијама и како ћу тражити да се изводи наставна основа. Градња специјалне наст. основе је за ову годину излишна ствар, јер ја је нећу изискивати.

Лотић: Све што има и треба г. школ. референт овоме збору да каже, имаће прилике да каже онда, кад учитељство у секцијама проучи наст. основу и изнађе она нејасна или сумњива места, о којима треба да се посаветујемо. Осим тих места наст. основа сама собом јасно говори о свему и зато би било право траћење овог краткога и скупога времена да се држи икакав „говор“ о њој. Г. референт нема права да нас разреши дужности, да градимо специј. наставну основу. То само власти могу, а он није та власт; он је само орган власти и као такав не може то учинити. Док нас пак власти од те дужности не реше, најбоље је да је ми испунимо. Да не губимо време, пређимо одмах на гласање.

Свирчевић: Ја не разрешавам учитељство да не мора градити специјалну наставну основу. Но не мора је имати баш сасвим специјално израђену него . . . само онако . . . сваки за себе у белешкама. (Није шија него врат!)

— — Нека ми је допуштено овде као на zgodnu месту истаћи и документарни доказ збуњености референтове и о схваћању свога позива и положаја а и о погледима му на ту специјалну наст. основу. Епарх. школ. одбор темишварски у декретима за привр. учитеље, којима је ове шк. год. исте именовоа а и даље именује, под бројем 10. вели ово: „Сваки учитељ је дужан уз савесни рад свој сачинити специјални наставни план поделивши наставно градиво на недеље и то све

приликом инспекције школа еп. шк. референту приказати.“ Тако вели власт, — вели чак и привр. учитељима, који ће можда само неколико месеци у по некој општини делати, а Свирчевић, орган власти, разрешава од те дужности! Треба ли томе коментара? Учитељство је, у истини, противно сачињавању спец. наставних планова, но нека га власти од тога разреше а референт не може. —

Чују се гласови: Пређимо на гласање! На гласање!

Свирчевић: Ја не дозвољавам, да се гласа о том, да ли ће мој говор бити прва тачка дневнога реда, јер ја имам права да ту тачку ставим на дневни ред.

Лотић: Кад би ствар тако стојала, онда би свака даља дебата била излишна. Но ствар не стоји тако; збор је тело, које има права да само установљава свој дневни ред онако, како за најбоље нађе. Друкчије установљавање дневнога реда била би октројка, која се противи овој установи.

Свирчевић: Ја молим да ми збор дозволи да говорим. Гласање се о том: ко дозвољава и ко не дозвољава мени да говорим.

Лотић: Овако гласање није упутно, јер ако је реч о дозволи говора, исту дозволу има и референт као и сваки члан, па и ја му то не забрањујем. Овде се може гласати само кад има то право и по којем реду да се предузимају поједине тачке.

Свирчевић: Нека устану они који дозвољавају мени да говорим.

Већина збора на овако скроз непарламентарно питање, да се не би противно гласање криво тумачило, као да је ту нека тесногрудост по среди, пристала је, да прва тачка буде „говор“ о наст. основи. Но доста велик број чланова био је томе противан.

После гласања отпоче „говор“. Па какав? Сбрда с дола, о свем и свачем: и о наст. основи, и из дидактике и методике, већ што и врапци знају, — а много шта и погрешно казано — а сваки час се тек чује реч: „ја“; ја ово, ја оно, ја као надзорник и т. д. Тако ето око пуна два часа. У целом овом предавању у најбољем случају ако је једна десетина била тако што, што је вредно било изрећи и слушати. Међу том последњом грађом било је говора и о ручном раду у школама, но и о овом је после Свирчевићева го-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вора предавала меленачка учитељица Жупанскова јасније и прегледније.

Иза прве тачке беше на реду извештај Милана Моцића, вел.-кикиндскога учитеља са течаја у Сомбору. Предавач је био од епарх. школ. одбора званично изаслат на тај течај, те је сад по дужности требало да извести шта је тамо чуо и видео.

Извештај овај био је верна слика не баш врло zgodно удешенога оригинала, т. ј. тога течаја. Свакако је комично звучало, кад је предавач пред овим највећим средњим учитељским збором, где има толико старијих и искуснијих, па и опробаних радних снага, сваки час спомињао: Јован Искруљев овако предаје, Искруљев овако то предузима и т. д.; те тако скоро читав час: Искруљев на Искруљев. Међутим, Искруљев је учитељ тек од две-три године дана, и оно искуство што га у предавању мађарског језика он има, има бар три четвртине зборских чланова.

У тој комичној ситуацији и нехотице се сећамо два школска „ветерана“ наша, који су с Искруљевим одржали течај у Сомбору: да, сећамо се њих, како су „благују част“ изабрали, те најмлађему и најнеискуснијему дали најтежу задаћу, да прикаже метод у предавању мађар. језика. Зашто то није примио бар Мита Клицин на себе него је узео на се тумачење (опет то тумачење, јефтина ловорика!) наст. основе? Или, зашто то није узео Павле Терзин, „професор дидактике и методике“ у учит. школи? Чланови овога збора заиста су играли улогу као они у Змајевој песми „Сватови“: „пију па се смеше“, слушају па се смеше.

После друге тачке известиле су три учитељице: Даница Јакшићева, Анђелија Терзина и С. Жупанска о течајевима у мађ. учит. школама, на којима су биле у лето 1909. год. Прве две су учиниле то у краће, — боље да је било времена, те да су место „говора“ о наст. основи то опширније могле учинити —, а Жупанскова је у доста прегледном предавању приказала неколико радова од хартије и глине.

Тада дође ред на 3. тачку дневног реда, на име, да се збор у смислу Лотићева предлога подели у секције и да проучи наст. основу, да одабере штива која ће се обрађивати и да изради поделу наст. основе на месеце.

Ст. Жупански предлаже, да се ова тачка скине с дневног реда.

Лотић је томе противан, јер су баш то најважнији послови у ово време, које послове ако учитељство не уради, биће с њиме кад се буде са збора разилазило по оној реченици, која је данас у практичном раду пала и гласи: „торба је празна“.

Свирчевић образлаже Жупансков предлог и поткрепљује га.

„На гласање, на гласање!“

Свирчевић: наређујем гласање. Нека устану они, који су зато, да се та трећа тачка не скине с дневног реда.

Устаје огромна већина.

Свирчевић не проглашује никаквога закључка а не иште контра-пробе, него прекида гласање и почне опет тумачити за чим иде Жупансков предлог.

Овај поступак, да прекида акт гласања и да поново сам упочиње дебату, изазвао је оправдано огорчење.

„Нема више говора, него нека се констатије резултат гласања“ — енергично упућиваху Свирчевића.

Немајући више куда, Свирчевић нареди поново гласање. „Нека устану, који су зато, да се трећа тачка (Лотићев предлог) не скине с дневног реда.“ И одмах силази с подиума међу зборске чланове, да преброји гласове, надајући се, да ће зар још у последњем моменту „сила личнога ауторитета“ помоћи, да се предлог скине с дневног реда. Но изневери га нада. Кад је већ избројао, да су тако рећи сви устали, осим можда највише 8—10 њих, морао је прогласити закључак, да се 3. тачка неће скинути с дневног реда.

Но будући да је после овог обављеног гласања већ било 1½ часа после подне, то је седница одгођена до после ручка.

Ручак је био заједнички и то у Народној Гостионици. Осим других званичних здравица, као преосв. госп. Летићу епископу, којем је и поздрав брзојавно послат, Свирчевић је „као ваш надзорник“ изрекао једну здравицу и учитељству, по којој учитељство треба с њиме да држи а он с учитељством (о потоњем има већ више добрих примера). Но ни здравице ни ишто није могло да подигне расположење изнад нуле. Кад је Свирчевићу наздрављено, словом два гласа изрекоше тихо „живео!“

(Свршиће се).

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Преглед књига.

Zeitschrift für Experimentelle Pädagogik, Psychologische und pathologische Kinderforschung, mit Berücksichtigung der Sozialpädagogik und Schulhygiene, herausgegeben von E. Meumann, o. Professor der Philosophie und Pädagogik an der Universität Münster in Württemberg. Verlag von Otto Nemnich, Leipzig, 1905. и даље.

(Свршетак.)

Сви који прате Мојманов рад морају признати да његови експерименти све то више засецају како у теоретичка тако и практичка питања, од којих је најважније проблем испитивања интелигенције. Прошле године он је о тој ствари публиковао и једно засебно дело под насловом: „Intelligenz und Wille“ (Verlag von Engelmann, Leipzig 1908.). Овај чланак опет у првих 27 страница износи преглед скоро свих досада употребљених експерименталних метода за успостављање степена интелигенције у детета, преглед, који показује, како су непојатно нејасна и збркана била схваћања појма интелигенције, и како су се без икакве критике употребљавале већине експерименталних метода. Наш аутор оцртава различито предлагања „Tests“ т. ј. редова испитивања, помоћу којих треба описати духовну индивидуалност (особеност) дететову. Та испитивања, која су се нарочито неговала у Америци, кретала су се или око истраживања посве елементарних чулних радња (као оштрине слуха, оштрине вида, чула притиска, температура осетљивости) или око виших функција, као што су: памћење, уобразиља, сугестибилност, пажња, естетски осећај и т. д. Прво називају Американци „немачком методом“, а друго „француском методом“ (по Бинеу). Проф. Мојман вели да ове „Testmethoden“ имају „eine sehr grosse Bedeutung“. Према мом мишљењу ово је претерано обожавање „test“-а. И по садржају и са методолошког гледишта те методе испитивања врло су неадекватне. Примера ради једни налазе да је пажња симптом (знак) за степен интелигенције; други опет негирају сваки однос између тих двају момента. Осим тога трећи тврде, да постоји константни однос између успеха памћења и интелигенције, а четврти опет, то никако не ће да верују. И онда једни тврде да постоји позитивна веза између интелигенције и пријем-

чивости за извесне плузије а други то посве негирају.

После тих „Test“-а проф. Мојман нарочито говори о краниолошким мерењима, којима се нарочито бавио француски психолог Dr. A. Biné.

Други и то већи део овог чланка бави се излагањем испитивања en masse, које је Dr. Мојман извео над ђацима цириншке примарне и секундарне школе. Прва група испитивања односила се на непосредно памћење деце, али тако, да су се при том огледали извесни фактори интелигенције. Наиме ђацима су казивани редови речи, које су они непосредно морали да напишу (т. ј. колико је ко запамтио). Некоји од тих редова садржавали су оваке речи: кућа, врата, кључ, стол...; други опет оваке: човечанство, закон, ред, утецај... Резултати су се употребили с различитих гледишта: у погледу на квантитет (количину) утубљених речи, верност репродуковања, јављање нејасноће и грешака, перзверацију, повратне препреке, додавање посве страних речи, свађање двеју речи на једну трећу која цема смисла (н. пр. „Borsache“ место „Bosheit“ и „Ursache“ и т. д.). Из тих момената добивени су мање или више јаснији симптоми интелигенције. Проф. Dr. Мојман узима као знак интелигенције добар успех апстрактног памћења и његово сарамерно надмашивање кад се сравни са конкретним памћењем. Многа деца, која су врло различита по својој интелигенцији, при репродукцији конкретних речи показиваху, додуше, малу разлику, но, фундаментално су се разликовала у погледу на апстрактно памћење. Пошто добро тубљење речи зависи у главном од њихова схваћања, проф. Мојман мисли да је схваћање апстрактних значења речи битан знак интелигенције. Осим тога лоша интелигенција огледа се у симптомима перзверације, бесмислених додавања и свађања, јер то одаје слаб степен критике и контроле самога себе. Компарација различитих симптома у једне те исте деце показала је добро подударење; тако се лепо поклапа психолошки основана карактеристика степена интелигенције са просуђивањем учитеља.

Другу методу назива Dr. Мојман „Reproduktionsversuche“ (боље би било да се ти репродукциони експерименти крсте са одавна популарисаним изразом „асоцијацијона метода“). Овде су се деца казивале речи и она су мо-

рала на њих да одговарају са првом речи, што им при том на ум падне. Сваки надражајни низ састојао се из извесне врсте речи: из конкретних (стварних) именица или глагола или придева или из апстрактних (појмовних) именица. И овде су употребљавана различита становишта просуђивања ваљаности. Често изостављање асоцијација само по себи није сигуран знак лошије интелигенције, но, садржај и облик асоцијације од огромне је важности по степен интелигентности. (О томе даје доказа и опсежан рад Мојмановог асистента у Цириху: Dr. phil. et med. Arthur Wreschner: Die Reproduktion und Assoziation von Vorstellungen, I. Theil, Leipzig, 1907., Verlag von J. A. Barth). Неинтелигентна деца показују често пута бесмислене асоцијације или такове, за које је потребно врло мала мера духовног рада: механички изговоране посве баналне везе; интелигентни ђаци одликују се оригиналношћу и логичком важношћу везе. Наравно треба у рачун узети, да на асоцијацију могу јако деловати и некоје особине, које пишу у директној идентичности са интелигенцијом, као што је говорна способност, готовост у одговарању и милје. Као знак неинтелигентности и овде се јавља чврсто држање на бивше реакције речи или реакције облике („перзеверација“).

Напоследку Мојман износи још некоје резултате о духовном развићу деце. Ако упоредимо асоцијације различитих доба живота са једнаким надражајним речима, то се јасно показује „ток развића детињег представљања од мишљења у чулно конкретне представе ствари ка мишљењу у апстрактно вербалног значења.“ На даље на стр. 101. проф. Мојман вели: „Die Symptome der relativen Intelligenz in der Entwicklung des Kindes sind zugleich Symptom der relativen Intelligenz der Individuen von gleicher Altersstufe“; т. ј. симптоми релативне интелигенције у развићу детета у исти су мах симптом релативне интелигенције индивидуа једних те истих година. —

После ових чланака долазе „Mitteilungen und Diskussionen“. Овде прво долази Dr. Лај са својим „Zum Arbeitsplan, psychologisch-pädag. und didakt. Vorschläge“. Он вели да рад експерименталне педагогије треба да се креће око испитивања 1.) образовања воље; 2.) Хербарт Цилеровог психологизма; 3.) чулних типова у ђака; 4.) психичког темпа; 5.) уни-

формне школе с обзиром на типове представљања, принципе периодичности и развића и т. д.; 6.) наставних планова; 7.) „неподељене наставе“; 8.) одвајања ђака према њиховој „способности у успевању“; 9.) заједничког васпитања дечака и девојчица (коедукација); 10.) социјално-педагошких проблема; 11.) интернатског васпитања; 12.) „уметничког васпитања“; 13.) васпитања абнормалне деце; 14.) т. зв. Хербарт-Цилерових формалних степена; 15.) развојне катехезе; 16.) културно-историјских степена Хербарт-Цилерове школе; 17.) концентрације у настави; 18.) природонаучне наставе; 19.) историјске наставе; 20.) религијске наставе; 21.) наставе у ручном раду; 22.) наставе цртања; 23.) математске наставе; 24.) језикословне наставе; 25.) наставе певања и музике и 26.) гимнастичке наставе. Dr. Лај упућује на своје покушаје у овоме духу, које је он изнео у својим радовима: *Experimentelle Didaktik* (издата у III. издању), *Unser Schulunterricht, Methodik des naturkundlichen Unterrichts und Kritik der Reformbestrebungen*; *Rechtschreibenunterricht* и т. д. Осим тога он напомиње дела проф. Мојмана, Шојтена, Нечајева, Шмита, Мајера, Наторта, Бергемана. Салвирка и многих других присталица нових тежња у педагошко-дидактичкој науци. Ко се интересује за Лајев рад најбоље ће бити да набави његово опсежно дело „Експериментална дидактика“, а и његово најновије дело: „*Experimentelle Pädagogik*“, које је лањске године изашло у Лајпцигу (Teubner цена само 1 марка).

После овог Лајевог програма долази: „Über den I. Verbandstag der Vereine akademisch gebildeter Lehrer Deutschlands. Kritische Bemerkungen vom Standpunkte der experimentellen Pädagogik“ и „Das Universitätsstudium der Volksschullehrer. Kritische Bemerkungen zur deutschen Lehrer versammlung 1904.“, — оба чланка од Dr. W. Lay-a. Ова се свеска завршава приказом ових дела: R. Seyfert, *Die pädagogische Idee in ihrer allgemeinen Bedeutung*, Leipzig, 1904. (од Dr. Мојмана); Theodor Heller, *Grundriss der Heilpädagogik*, Leipzig, 1904. (од Dr. H. Hielscher-a) и Karl Knortz, *Die amerikanische Volksschule Tübingen*, 1904. (од Dr. E. Ebert-a) Овоме је додат и некролог школском саветнику проф. Dr. Ф. М. Венту.

Dr. Паја Р. Радосављевић.

Извори за даље проучавање.

Литература за методу учења страног језика.

Láng Mihály: A magyar nyelv tanításának módja a nem magyarajku népiskolában. (Atheneum.) — Göndör, Mihalicska, Riszpler, Zellinger, Utmutató a magyar nyelv tanításához a direkt módszer alapján. (Lampel R.) — Helmár Ágost: Gouin nyelvtanítási módszere. (Stampfl.) — Adolf Schullerus: Handbuch für den magyarischen Unterricht an Volksschulen mit deutscher Unterrichtssprache. (Nagyszeben.) — M. D. Berlitz: Erstes Handbuch für den Unterricht den neueren Sprachen. — Roder Adolf: Levél szerinti oktatás a magyar (német) nyelv tanulására. (Lampel.) — Arnold Ohlert: Die Leistung des fremdsprachlichen Unterrichtes (Berlin). — Michael Finger: Der fremdsprachliche Unterricht in der Lehrerbildungsanstalten. (Leipzig). — Prof. Dr. Fauth: Der fremdsprachliche Unterricht auf unseren höheren Schulen. — W. Victor: Der Sprachunterricht muss umkehren. — Dr. W. Münch: Lehren u. Lernen und ihre Wechselwirkung mit besonderer Rücksicht auf das Fach der neueren Sprachen. — Osvald Gerhardt: Wie erlernen in Frankreich die eingeborenen Nicht-Franzosen das Französische? — Dr. Stefan Waetzoldt: Die Aufgabe des neusprachlichen

Unterrichtes und die Vorbildung der Lehrer. — Bruno Eggert: Der psychologische Zusammenhang in der Didaktik des neusprachlichen Reformunterrichtes. — Dr. F. Schmidt-Hanau: Über der Anfangunterricht im Französischen. — Dr. E. Sallwürck: Fünf kapitel vom Erlernen fremder Sprachen. — Dr. R. Kron: Die Methode Gouin o. das Serviensystem. — Hugo Hoffmann: Der erste Sprachunterricht in Schulen zweisprachigen Gebiets. — Dr. Ernst: O. Stichler: Zur Methodik des neusprachlichen Unterrichtes. — Ricinger Ignác: Beszélgetések nem magyar anyanyelvű népiskolai tanulók számára (Röttig Gusztáv és fia Sopron.) — Szabó József: A magyar beszéd vezérkönyve nem magyar és vegyes tananyelvű népiskolák első három osztályának részére, a legujabb 1908. évi ministeri tanterv alapján. (Kovács Gyula, Nagybánya.) — Taepler-Ahn: Praktischer Lehrgang zur leichten und schnellen Erlernung der ungarischen Sprache (Lampel). — Ney Ferenc: Ung. Sprachlehre nach Ollendorffs Methode (Lampel).

Све ове књиге могу се поручити преко учитељске књижаре „Натошевић“ у Новом Саду.

Б Е Л Е Ш К Е.

Стогодишњица смрти Доситијева. 28. марта 1911. навршиће се сто година, откако је у Београду преминуо велики просветитељ српског народа, Доситије Обрадовић. Главни одбор Српске Књижевне Задруге закључио је на предлог свог члана дра Јована Скерлића, да узме иницијативу у прослави те стогодишњице и да се тога ради обрати писмом на све културне и просветне установе у Српству и Југословенству, да јој саопште своје мишљење о најзгоднијем начину, како би се та прослава обавила. Кад прикупи и проучи сва та мишљења, позваће све просветне установе у Београду, да заједно саставе један главни одбор за прославу, који ће се даље старати о извршењу тога народног посла.

„Српски учитељски конвикт у Новом Саду“ примио је у новембру т. г. од српског учитељског збора у Сентомашу 20 К

прилога уместо венца пок. Нестору Миковићу, умировљ. учитељу сентомашком. — Од Јована Козобарића, пароха у Грку 25 К чланарине. — Од Ђоке и Катице Михајловића из Новог Сада 10 К прилога уместо венца пок. Бранку Михајловићу, вишем чиновнику Ц. К. Завода у Новом Саду. — Од Саве Тотовића, трговца у Новом Саду 25 К чланарине. — Од Петровића и Поповића, трговаца у Новом Саду, 25 К чланарине.

Промене у учитељству. За управитеља српских основних школа у Новом Саду изабран је Милан Ђ. Ђосић учитељ. — За учитељицу на Пејићеви салаши Христина Јовановић. — За учитеља у Дарди изабран је Душан Стојковић, тамошњи привр. учитељ.

Штрајк у срп. учитељској школи у Сомбору. 13. (26.) новембра о. г. прекинули су похађање школе ученици IV. р. мушке учит. школе у Сомбору, затим то исто учинише и

ученици II. и III. разреда. Као повод томе наводи се велика професорска строгост и неправилно поступање по некојих професора. Школ. Савет је изаслао привр. гл. школ. референта П. Терзиног да спроведе истрагу.

„**Натошевић**“ литерарна дружина ђака српске учитељске школе у Сомбору, на својој главној скупштини, одржаној 6. (19.) новембра о. г. констатунсала се овако: Председник: Мирко Томовић, уч. IV. р. Потпредседник: Јован Жакић, уч. III. р. I. тајник: Сава Ружичић, уч. IV. р. II. тајник: Јован Теофановић, уч. III. р. Благајник: Теодор Мушички, уч. III. р. Књижник: Новак Настасић, уч. III. р. Одборници: Милорад Моротвански, Стеван Сечујски, уч. IV. р., Исидор Елесић, уч. III. р. и Павле Димић, уч. II. разреда. Хоровођа: Јован Лазич, уч. IV. р.

Једна драконска пресуда. Да се учитељима обично суди онако, како богиња Правде не би била задовољна, то нам је познато, али какву је пресуду ових дана изрекао Епархијски Савет у Мостару, држимо, да сличну не би изрекле ни просветне власти у Централној Африци.

Учитељица Н. Н., која служи на српској основној школи у једном већем месту у Босни и Херцеговини, била је прошле године на свечаности васкрсења у римокатоличкој цркви и онде за време службе седела у клупи као што је у католика обичај. Кад је пронешена „тајна“, сав је народ клекнуо, па и та српска учитељица, јер није хтела стојањем или седењем да изазове у присутних сумњу, да демонстрира. За ово чула је црквена општина српска и своју учитељицу пријавила Епархијском Савету, а овај спровео истрагу, нашао и три сведока, који су „видели“, да се иста учитељица „крстила, шкромпила водом и клечала по римокатоличком обичају“ и на основу тога осудио је на губитак њенога места, дакле изрекао јој учитељску смртну пресуду, без да је њене сведоке хтео питати.

Овај поступак тога Савета заслужује највећу осуду читавог образованог света и јасно илуструје тежак положај народног учитеља у оним земљама, где је просветна управа састављена од већине таквих људи, који су без икаквог образовања и без способности за та места.

Magister.

† **Лаврентије Хавел Михајловић.** Јављају нам да је у Осеку преминуо умировљени учи-

тељ лесковачки Лаврентије Х. Михајловић у својој 47. години.

Покојни Лаврентије родио се у Нимет Палкоњи (Барања) 13. (25.) јануара 1862. год. Изгубио је за рана свога оца и мати Катарина му се по други пут удала за учитеља Димитрија Радојчића и ови су га у сиромашној липовској штацији рањили и одрањили и за учитеља васпитали. Учио је учитељску школу у Пакрацу и Горњем Карловцу, ал ју је прекинуо због сиромаштва и учитељевао је у привременом својству у Вилању и Павловци а после га стигло војништво и кад је и то свршио оженно се. У брачном животу није сретан био, није имао од срца порога и кад је тешком муком отишао у Сомбор да сврши препарандију, коју положи 1889. године, морао је саморано злопатити се на разним учитељским штацијама и то у Бингули, Црној Бари, Пардању, Сент-Петру и Лесковици, где га је Солест свладала од силног телесног и душевног умора, па је затражио мировину да се мало одмори. Од 1. септембра о. г. истом што је почео уживати мировину дошао је у Осек да се настани близу своје рођене мајке Катарине, која од елабости, а које од радости што ће јој син ускоро доћи — већ је лежала на самртном концу и кад је сина угледала за 2—3 дана, 31. августа је умрла. Истом што је матер сахрањено и он се за 3—4 дана разболео и умре 3. новембра по н. к. Сахрањен је пристојно. Цео учит. збор осечки са школском младежи испратише га до гроба.

Покојник је био добре нарави и веселац, имао је леп глас и био је врло добар певач. Лака му била црна земља и вечна усвомена!

Д.

Тужба француских учитеља. 100.000 учитеља и учитељица основних школа, дакле сва учитељска организација у Француској, уложила је тужбу грађанском суду против свију француских бискупа, због последње пастирске посланице, у којој се шири мишљење да светске основне школе у Француској имају заоштрајај на народ.

Одговори уредништва.

Г. Ј. Т. у С. Са послате 2 К измирили сте претплату до краја о. г.

Кава — та племенита биљка — добила је супарницу. — Ну ова је не ће, нити хоће да потисне из дневног потрошка. Шта више она само олакшава одучење ужитка зрнате каве онима, који је из буди којег разлога не могу или не смеју да пију. Та се специјалитета зове: Франкова „Перл-раж“ или укратко „Перлро“.

Ова ће специјалитета ражи својим извреним кусом сигурно сваког љубитеља каве задовољити. Укус изварка — приређеног од ове специјалитете — тако је сличан кусу праве каве, да се готово не може веровати, да изварак, приређен од ових красивих, на нашим пољанама узраслих и особитим начином пржених зрна ражи не садржава и праве каве

Пријатна и угодна горчина „Перл-ражи“ донаша са собом, да се иста чим чешће, тим радије пије. Предност овог производа лежи баш у томе, што нема оног слатког, одвратног куска, као н. пр. јечмена сладна кава, која баш због тога — кад се дуже времена пије досади.

Придода ли се том изварку јоште мало и познатог и особито обљубљеног правог „Франковог“ додатка за каву, биће иста још бољег и течнијег куска, те лепше боје.

Братио Срби!

Помажите своју словенску браћу Чехе!

ВИЈОЛИНЕ

е омстачем

$\frac{3}{4}$ или $\frac{4}{4}$ К 9—11.—; 14—16—

у кутији с омстачем

бр. 0 за 19 К	lit. А за 50 К
бр. 1 за 21 К	lit. В за 57 К
бр. 2 за 25 К	lit. С за 80 К
бр. 3 за 30 К	lit. D за 100 К
бр. 4 за 40 К	lit. Е за 130 К

V. F. Červený и синови,

ц. и кр. дворска фабрика инструмената за свирку у Краљевом Грацу (Königgrätz)

Најпотпунији инструменти за свирку од дрвета и од метала.

„НАТОШЕВИЋ“ УЧИТЕЉСКО ДЕОНИЧАРСКО ДРУШТВО

у Новом Саду

са основном главницом од 50.000 Круна,

препоручује браћи учитељима свој новчани завод, који прима улоге на штедњу са 4% и 4 $\frac{1}{2}$ %, издаје зајмове под повољним условима, тачно и савесно обавља сваки новчани посао, ради сваки дан, осим недеље, од 5 сати после подне, а четвртком ради од 2 сата после подне.

Препоручује своје **велико стовариште књига** забавних, поучних, педагошких, за народ, деџих, икона, школских уџбеника, учила, разног врло доброг писаћег прибора, ванредно доброг мастила, црног и у разним бојама, оловака, гуме, јевтених а добрих задаћница, цртаће артије, цртака, крде, тушева, упијача подметача, врло финог сајдипапир у много разних боја, карата посетница, заручних, венчаних и посмртница, куверата ванредно добрих и јевтених. Концент-папира јевтинијег него игде.

Ова учитељска радња је веома велика већа него икоја друга. Набавља робу из првих и најбољих извора.

Учитељска штампарија „Натошевић“ већа је од свију других штампарија. Има велику количину разних слова, украса и шара, тако да је у стању обавити сваки посао од најмањег до највећег врло укусно јер има велики избор материјала, брзо и тачно, јер има врло добре раднике, јевтино јер потребан материјал повлачи из тврница под повољним условима.

Учитељи свију напредних народа имају оваке установе и настоје где год им се укаже прилика, да помогну ове своје установе. Тако треба и наше учитељство да ради и пажљиво и снажи своје установе.

„Школски Гласник“ излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2 $\frac{50}{100}$ динара. Оглас се рачунају по 6. и 4 К од четвртине стране, и то ако је оглас изишао у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукописи и преплата шилу се на **Уредништво „Школског Гласника“, Нови Сад (Ujvidék).**

Издаје: Ђока Михајловић, учитељ.

Одговорни уредник: Гавра Поповић, умир. учитељ.

Штампарија Учитељског деоничарског друштва „Натошевић“ у Новом Саду.